

Architectuur in Baarn

206 Steeds meer gemeentebesturen gaan er toe over een inventarisatie te (laten) maken van hetgeen er in hun gemeente aan architectuurstijlen te vinden is. Vaak vormt het voornemen een monumentenverordening in het leven te roepen de achtergrond van zo'n inventarisatie. Dat is bijv. het geval met de gemeente Baarn, die door het bureau voor stedenbouw ir. F. J. Zandvoort bv een architectuuronderzoek liet instellen, waaraan de heer R. Blijdenstein, een student in de kunstgeschiedenis te Utrecht, blijkens het voorwoord, een belangrijke bijdrage heeft geleverd.

Er worden in het rapport vijf perioden beschreven: vóór 1872; 1873-1885; 1886-1905; 1906-1920 en 1921-1940. Vrij uitvoerig wordt ingegaan op de stedenbouwkundige ontwikkeling en de bebouwingsgeschiedenis van Baarn, dat al als gekerstende nederzetting rond de Brink in de Karolingische tijd (800-900) bestond. Omstreeks 1350 kreeg Baarn stadsrechten. Na een grote brand in 1481, die het gehele dorp in de as legde en door de oorlogen tussen Holland en Gelre viel Baarn terug tot een onbetekenend gehucht. Omstreeks 1500 was het niet meer dan een agrarisch dorpje, dat uit een aantal boerderijen rond een brink bestond, met de bouwlanden er lobvormig omheen. Er ligt aan de Eemweg 19 nog een boerderij uit die tijd! Pas in de loop van de 19e eeuw breidde Baarn zich aanzienlijk uit.

De plotselinge groei is waarschijnlijk ver-

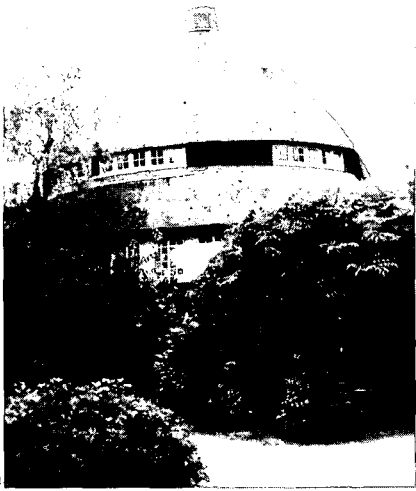
oorzaakt door de oprichting van de Baarnse tapijtfabriek in 1802 door de rijke Amsterdamse koopman Reinhard Scherenberg. Die fabriek is in de loop van de vorige eeuw naar Deventer overgeplaatst. Maar Baarn bleef groeien, o.a. door de stichting van een groot aantal buitenplaatsen, die er overigens ook al in vorige eeuwen waren gekomen, dank zij veelal Amsterdamse regenten. De trek naar de Baarnse natuur had in die tijd (1674) een extra stimulans gekregen door de aanleg van het jachtslot Soestdijk door stadhouder Willem III.

De eerder genoemde Reinhard Scherenberg, rijk geworden door handel op China, liet tegen het einde van de 18e eeuw de landhuizen 'Peking' en 'Canton' in Chinese stijl bouwen. Links van 'peking' bouwde hij bovendien het Zwitserse huisje 'Gersau'. Helaas bestaan deze huizen niet meer. Er staan nu landhuizen die in 1891 en 1910 werden gebouwd. Zij maakten met eerder en daarna gebouwde villa's Baarn tot een typisch villa-dorp of lustoord.

Intussen kreeg Hilversum met z'n opkomende industrie invloed op Baarn als vestigingsplaats. Er vestigden zich niet alleen villabewoners, maar ook arbeiders voor wie het 'Rode Dorp' werd gebouwd, alsmede de woningen van 'Patrimonium' (naar een ontwerp van de Baarnse architect Ouderdorp) en een complex van de woningbouwvereniging 'St. Joseph' (naar een ontwerp van het architectenbureau Nic. Andriessen-v.d. Hurk.

Tot zover een klein stukje uit de wondingsgeschiedenis van Baarn, zoals we die in het rapport aantreffen. Een volgend hoofdstuk houdt zich bezig met de verschillende bouwstijlen, die zich sinds 1870 in Baarn hebben gemanifesteerd: neo-klassicisme, neo-gotiek, neo-romaans, neo-rennaissance, neo-barok, Jugendstil, zakelijkheid en expressionisme. In deel II van het rapport worden deze bouwstijlen met talrijke voorbeelden beschreven. En dat is boeiende lectuur. Ontbreken bij de eerste besproken panden de namen van de architecten, bij de latere worden die wel vermeld. Daarbij komen we o.m. tegen Jacob F. Klinkhamer, die het station aan de Generaal van Heutzlaan bouwde; Banneker-Bavoort 5

met een voorbeeld van expressionisme (landhuis uit 1933); T. Sanders en H. P. Berlage, die in 1886-1887 het voormalige Badhotel bouwden; Van Doornik, een aannemer die de villa in chalet-stijl aan de

1
JAVALAAN 3: HUIZE 'PEKING'

2
JAVALAAN 7: HUIZE 'CANTON'

3
GEN. VAN HEUTZLAAN 1-3:
BUURTSPOORSTATION

4
NIC. BEETSLAAN 48: ARCH.
BANNEKER-BAVOORT; STIJL:
EXPRESSIONISME

5
PRINS BERNHARDLAAN 3; ARCH. VAN
DOORNIK; CHALET-STIJL

6
BOTHALAAN 5: 'POST TENEBRAS LUX'; ARCH.
G. VAN DOORNIK; JUGENDSTIL

7
WILHELMINALAAN 5; ARCH. H. G. JANSEN

DE FOTO'S BIJ DIT ARTIKEL ZIJN ONTLEEND
AAN HET ARCHITECTUURONDERZOEK IN
BAARN EN ZIJN ONS WELWILLEND DOOR HET
GEMEENTEBESTUUR TER BESCHIKING
GESTELD.

Prins Bernhardlaan bouwde (chalet-achtige gebouwen treft men overigens meer aan in Baarn); H. G. Jansen, die in 1905 de typische vakwerkvilla 'Hoogerwerf' aan de Wilhelminalaan bouwde; G. van Doornik die een zeldzaam voorbeeld van jugendstil-villa (1910) aan de Bothalaan ('Post Tenebras Lux') ontwierp en om te besluiten: J. C. van Epen van wie het buitenhuis in zakelijke stijl aan de Smutslaan 1 (gebouwd in 1906) is. Inmiddels hebben B. en W. aan de gemeenteraad een principe-uitspraak van de gemeenteraad gevraagd en verkregen over het te voeren beleid, verdeeld in een bestemmingsplan, welstandstoezicht, toepassing van de Monumentenwet, een gemeentelijke monumentenverordening, een gemeentelijke subsidieverordening en een actieve grondpolitiek.

Tegelijk met de vaststelling van een monumentenverordening en de instelling van een gemeentelijke monumentencommissie zou de gemeenteraad in december reeds besluiten tot vaststelling van een voorlopige monumentenlijst.

Het onderzoek van ir. Zandvoort toont het rijke, gevarieerde architectuurbezit van Baarn duidelijk aan. Volgens de ons ter beschikking staande gegevens is het aantal door de wet beschermde monumenten in deze gemeente echter bijzonder klein. Het principe-besluit van de gemeenteraad, op basis van het onderzoek, opent nu de mogelijkheid tot een ruimere (gemeentelijke) bescherming en dat lijkt ons een goede zaak.

v. d. W.

